

Decorative Ornament on Facade of Sino-Portuguese Building in Phuket Province

Punya Tepsing¹ and Woothi Wattanasin²

¹M.Ed (Art Education), Assistant Professor,
Department of Educational Foundation, Faculty of Liberal Arts,
E-mail: punya.t@psu.ac.th

²M.Ed (Art Education), Associate Professor,
Department of Education, Faculty of Education,
Prince of Songkla University.

Abstract

The objective of the research was to study the decorative ornaments shown on the facade of Sino-Portuguese building in Phuket province as well as their implications and symbolic representations. Data was collected by means of photography, observation, interview, documentary research, and drawing.

It was found that the decorative ornaments were created roughly between the late 19th and early 20th century. The ornaments were characterized by a combination of Western arts and Chinese arts. Around the late 19th century, Western styles were influenced by Eclecticism, and illustrated Victorian architectures and decorative arts. Until the early 20th century, these Western styles were influenced by Art Deco style and had a combination of both Victorian and Art Deco styles, which were mostly inherited from the architectural and decorative styles found in Penang. Most of the decorative ornaments were in the forms of ostentatious plants, emphasizing interflow and spiral vines, leaves or flowers. This gave craftsmen freedom to put them artistically in the given space. Decorative ornaments convey different symbolic representations. Most decorative designs represent three Chinese auspicious aspects: fortune, wealth, and longevity. Stucco and wood carving were the two methods used to create the ornaments. To make stucco, lime, sand and brown sugar were mixed. For wood carving, soft woods were used to make the interior ornaments and hard woods were used as frames.

Keywords: building, decorative ornament, Phuket province, Sino-Portuguese

ลวดลายตกแต่งหน้าอาคารชิโน-ปอร์ตุเกสในจังหวัดภูเก็ต

ปัญญา เทพสิงห์¹ และวุฒิ วัฒนสิน²

¹ค.ม. (ศิลปศึกษา), ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์

E-mail: punya.t@psu.ac.th

²ค.ม. (ศิลปศึกษา), รองศาสตราจารย์
ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลวดลายตกแต่งหน้าอาคารชิโน-ปอร์ตุเกสในจังหวัดภูเก็ต สัญลักษณ์หรือความหมายที่แฝงอยู่ในลวดลาย ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการบันทึกภาพ การสังเกต การสัมภาษณ์ การศึกษาจากเอกสารและการเขียนภาพลายเส้น เพื่อประกอบการวิเคราะห์หาผลสรุป

ผลการศึกษาพบว่าลวดลายตกแต่งหน้าอาคารชิโน-ปอร์ตุเกสในจังหวัดภูเก็ตส่วนใหญ่ทำขึ้นในราวปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีลักษณะผสมผสานศิลปะตะวันตกกับศิลปะจีน โดยในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้รับอิทธิพลตะวันตกจากแนวคิดแบบสรรพสาน และมีสถาปัตยกรรมและศิลปะการตกแต่งแบบวิกตอเรียน จนในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้รับอิทธิพลตะวันตกจากแบบอาร์ต เดโค (Art Deco) ระยะเวลาหลังนี้ยังมีการผสมทั้งสองแบบไว้ด้วยกัน ซึ่งส่วนใหญ่ส่งผ่านมาจากปิ่นัง ลวดลายตกแต่งส่วนใหญ่เป็นลายประเภทพันธุ์พฤกษากิ่งประดิษฐ์ โดยเน้นกิ่งก้านเถาใบที่เลื้อยไหลตัวไปมา ซึ่งช่วยให้ช่างตกแต่งและจัดสรรลงพื้นที่ว่างได้อย่างอิสระ ความหมายส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับสิ่งมงคลจีน 3 ด้านคือ ความโชคดี ความมั่งคั่ง และความยั่งยืน วิธีการผลิตลวดลายใช้วิธีปั้นปูนและแกะสลักไม้ การปั้นปูนใช้สูตรผสมปูนขาว ทราย และน้ำตาลแดง ส่วนการแกะสลักใช้ไม้เนื้ออ่อนเป็นพื้นลาย ใช้ไม้เนื้อแข็งเป็นโครง

คำสำคัญ: ชิโน-ปอร์ตุเกส, ภูเก็ต, ลวดลายตกแต่ง, อาคาร

บทนำ

ศิลปะนั้นมีความสัมพันธ์กับสังคมโดยตรงสังคมแต่ละแห่งย่อมมีศิลปะเป็นเครื่องโยงใยเครื่องสะท้อนวิถีการดำรงชีวิต ฐานะ คติความเชื่อ และค่านิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตในเชิงปัจเจกภาพ ที่ศิลปะให้ทั้งความปลาบปลื้ม ปิติ ความดีงาม อันเป็นคุณลักษณะทางใจ แสดงทั้งความมั่งคั่ง

โอ้อวด และเกียรติยศของผู้สร้าง อันเป็นคุณลักษณะทางสังคม ยิ่งสังคมเติบโตเพียงใดก็ยิ่งแข่งขันกันด้วยความงาม มีการตกแต่งบ้านเรือนตามฐานะ โดยเฉพาะด้านหน้าซึ่งมองเห็นเด่นชัด เมื่อเป็นเช่นนี้คุณภาพของสังคมใหม่จึงมักเกี่ยวข้องกับศิลปะ ที่บางครั้งให้ประโยชน์ทั้งในแง่จิตใจและศักดิ์ศรี

อาคารชิโน-ปอร์ตุเกสปรากฏอยู่มากในจังหวัดภูเก็ต ลักษณะเด่นของอาคารชิโน-ปอร์ตุเกส คือ การตกแต่งด้านหน้าอาคารด้วยลวดลายต่าง ๆ เช่น ตามผนัง ชุ่มประตุนหน้าต่าง ระเบียง เสา หน้าจั่ว ฯลฯ ลวดลายมีหลายลักษณะ มีความสวยงาม มีความหมายและคุณค่า ทั้งต่อชีวิตและสังคม การออกแบบตกแต่งเช่นนี้เป็นเครื่องสะท้อนพุทธิปัญญา คติความเชื่อ และประวัติศาสตร์ เมืองภูเก็ตเป็นอย่างดี นับตั้งแต่การเข้ามามีบทบาทของชาวตะวันตก และการอพยพถิ่นฐานของชาวจีนแผ่นดินใหญ่เข้าสู่คาบสมุทรมาลายู

การตกแต่งลวดลายประดับอาคารบ้านเรือน ถือเป็นวัฒนธรรมของสังคมที่เจริญแล้ว แสดงถึงความละเอียดอ่อนของมนุษย์ในด้านความงาม เพื่อตอบสนองความต้องการทางจิตใจ โดยที่มนุษย์นั้นจะต้องได้รับปัจจัยพื้นฐานเพียงพอแล้ว ดังจะพบว่า บ้านเรือนใดหากมีฐานะมั่นคงแล้วก็จะแสวงหาความงามมาให้กับบ้านเรือนตน ด้วยเหตุนี้ อาคารที่นิยมตกแต่งอย่างสวยงามในภูเก็ตส่วนใหญ่เป็นของพ่อค้า หรือคหบดีผู้มีเชื้อสายจีน เนื่องจากอดีตชาวจีนเป็นผู้นำการค้าสำคัญของภาคใต้ ชาวจีนเหล่านี้มีความทะเยอทะยานอย่างสูง ชอบแสวงหาโชคลาภ เมื่อเกาะภูเก็ตเป็นแหล่งผลิตแร่ดีบุก แหล่งใหญ่จึงอพยพเข้ามาทำธุรกิจการค้าจำนวนมาก

ชาวภูเก็ตในอดีตมีความสัมพันธ์กับชาวจีนป็นิ่ง และสิงคโปร์ จึงเป็นชาวจีนซึ่งผสมผสานกับความ เป็นตะวันตกค่อนข้างมากทั้งด้านการดำรงชีวิต วิธีการสร้างพลังอำนาจทางสังคม เศรษฐกิจ การเงิน และวิถีการคิด (สุธิวังค์ พงศ์ไพบูลย์ และคณะ, 2544, 148) เมื่ออังกฤษตั้งตลาดรับซื้อที่ป็นิ่ง ชาวภูเก็ตเหล่านี้ก็ได้ขุดหาแร่อย่างจริงจังเพราะได้ราคาดีทำให้ผู้ประกอบการ ชาวจีนต่างก็มีฐานะร่ำรวย สร้างบ้านใหญ่โต หูหรามิทั้งอาคารเรือนแถว ที่ผสมทั้งที่พักและที่ทำการค้า มีบริษัท ธนาคารที่ได้รับการออกแบบตกแต่งอย่างสวยงาม ซึ่งยังคงเป็นมรดกตกทอดจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันลวดลายตกแต่งหน้าอาคารชิโน-ปอร์ตุเกสแบบเดิมกำลังจะชำรุดเสียหาย พร้อมกับความเสื่อมโทรมของอาคาร เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและสังคม แม้มีหน่วยงานรัฐบาลเข้ามาดูแลรักษาแล้วก็ตาม แต่สาเหตุความเสื่อมบางอย่างก็

ไม่อาจแก้ไขได้อย่างสมบูรณ์ เช่น ภัยธรรมชาติ ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ จะด้วยสาเหตุใดก็ตาม เป็นที่น่าเสียดายหากปล่อยให้ปลงปละเลยโดยปราศจากการศึกษาคุณค่าและบันทึกไว้ในเชิงศิลปะ จากสิ่งที่เป็นมรดกของบรรพชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความสำคัญของอาคารชิโน-ปอร์ตุเกส และการตกแต่งลวดลายที่มีลักษณะพิเศษ ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ หันมาสนใจมากขึ้นไม่ว่ากรมศิลปากร องค์กรเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม โดยเฉพาะการท่องเที่ยวที่จะช่วยเพิ่มศักยภาพของภาคใต้นอกจากนี้มีสถาบันการศึกษา ดังเช่น สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ได้ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์อาคารบริเวณย่านการค้าเมืองเก่าภูเก็ต การศึกษาวิจัยชี้ให้เห็นว่าอาคารหลายแห่งมีลวดลายสวยงามจำเป็นต้องทำการอนุรักษ์ หรือซ่อมแซมลวดลายเพื่อให้สืบทอดต่อไป (ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, 2544, 1-3) แต่ยังไม่มีการศึกษาด้านรูปลักษณะเชิงศิลปะ และตีความหมายโดยแท้จริง การศึกษาลวดลายตกแต่งจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ เพราะนอกจากแสดงถึงความพยายามเก็บรวบรวมลวดลายตกแต่งบนอาคารชิโน-ปอร์ตุเกสทั้งหมดแล้ว การเผยแพร่ข้อมูลยังเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดภาพลักษณ์ของเมืองภูเก็ต และการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมอีกด้วย

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่มึบทบาทต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ในกรณีนี้คณะศิลปศาสตร์ได้มองเห็นความสำคัญต่อการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปะและลวดลายตกแต่งหน้าอาคารชิโน-ปอร์ตุเกส โดยเฉพาะที่ภูเก็ตนี้เล็งเห็นว่าเป็นแหล่งที่มีลวดลายตกแต่งมากที่สุด และเอื้อประโยชน์ต่อการส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาลวดลายตกแต่งด้านหน้า อาคารชิโน-ปอร์ตุเกส เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่กลับสู่ความนิยมอีกครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่ต้องการเสริมสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนประวัติศาสตร์เมืองภูเก็ต ซึ่งต่อเนื่องจากกรมศิลปากรที่ริเริ่มไว้บ้างแล้ว แต่ขาดหน่วยงานที่ศึกษาและวิจัยอย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาลวดลายตกแต่งด้านหน้าอาคารชิโน-ปอร์ตูกีส
2. เพื่อศึกษาสัญลักษณ์หรือความหมายที่แฝงอยู่ในลวดลายตกแต่ง

ขอบเขตของการวิจัย**1. ขอบเขตด้านพื้นที่**

งานวิจัยชิ้นนี้ครอบคลุมพื้นที่ในจังหวัดภูเก็ตที่มีอาคารชิโน-ปอร์ตูกีสและลวดลายตกแต่งด้านหน้าอาคาร จำนวน 112 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณถนนภูเก็ต ถนนกลาง ถนนกระบี่ ถนนดีบุก ซอยรมณีย์ ถนนเยาวราช ถนนพังงา ถนนรัชฎา ถนนระนอง นอกจากนี้ยังศึกษาลวดลายหน้าอาคารชิโน-ปอร์ตูกีสในเมืองมะละกาและปีนัง ประเทศมาเลเซีย เพื่อค้นหาความเชื่อมโยงด้านศิลปวัฒนธรรม (ตาราง 1)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาลวดลายตกแต่งจำกัดอยู่บริเวณด้านหน้าอาคาร หรือที่มองเห็นได้ง่ายหากยืนอยู่ตำแหน่งตรงหน้าอาคารนั้นๆ ซึ่งแยกเนื้อหาออกเป็นส่วนต่างๆ ดังนี้

2.1 ชั้นบน

1. ลวดลายตกแต่งเสาอิง แบ่งช่วงคูลา
2. ลวดลายตกแต่งเสาอิง แบ่งช่วงหน้าต่าง
3. ลวดลายตกแต่งบริเวณเหนือหน้าต่าง
4. ลวดลายตกแต่งบริเวณใต้หน้าต่าง
5. ลวดลายตกแต่งช่องแสงหัวหน้าต่าง
6. ลวดลายตกแต่งหินหลักยอดโค้ง
7. ลวดลายตกแต่งเพดานกันสาด
8. ลวดลายตกแต่งระเบียง
9. ลวดลายตกแต่งระเบียงหลังคา
10. ลวดลายตกแต่งหน้าจั่วหลังคา

2.2 ชั้นล่างหรือชั้นพื้นดิน

11. ลวดลายตกแต่งเสาข้างด้านหน้า
12. ลวดลายตกแต่งช่องแสงเหนือหน้าต่าง
13. ลวดลายตกแต่งช่องแสงหัวหน้าต่าง

ตาราง 1 แสดงจำนวนอาคารชิโน-ปอร์ตูกีสที่ใช้ศึกษาลวดลายตกแต่ง โดยแยกตามถนน

ถนน	ตึกแถว	บ้านเดี่ยว
ถนนภูเก็ต	4 คูหา	-
ถนนกลาง	31 คูหา	-
ถนนกระบี่	10 คูหา	4 หลัง
ถนนดีบุก และซอยรมณีย์	19 คูหา	1 หลัง
ถนนเยาวราช	18 คูหา	4 หลัง
ถนนพังงา	2 คูหา	-
ถนนรัชฎา	3 คูหา	1 หลัง
ถนนระนอง	7 คูหา	1 หลัง
ถนนบางกอก	1 คูหา	-
ถนนเทพกษัตรี		1 หลัง
ถนนวิชิตสงคราม		2 หลัง
ถนนสตูล		1 หลัง
ถนนทุ่งคา		1 หลัง
ถนนเจ้าฟ้า		1 หลัง
รวม	95	17

14. ลวดลายตกแต่งช่องแสงดิน
หน้าต่าง
15. ลวดลายตกแต่งบานประตู
16. ลวดลายตกแต่งพื้นที่เหนือช่องโค้ง
ทางเข้า

นิยามศัพท์เกี่ยวกับการวิจัย

1. ลวดลายตกแต่ง หมายถึง เครื่องประกอบ
บนระนาบผิวในมิติต่าง ๆ ที่เสริมขึ้นเพื่อความสวยงาม
ความหรูหรา ความมีคุณค่า หรือความเหมาะสมกับ
บริเวณว่างของสิ่งนั้น ๆ
2. ซิโน-ปอร์ตุเกส (Sino-Portuguese)
หมายถึง อาคารที่ผสมผสานศิลปะจีนและตะวันตกไว้
ด้วยกัน (คำว่า Sino เป็นภาษาลาตินมีความหมาย
เกี่ยวกับจีน ส่วน Portuguese หมายถึง โปรตุเกส ซึ่ง
เป็นชาติตะวันตกชาติแรกที่เข้ามามีบทบาทในคาบสมุท
รมลายู ตลอดจนทางตอนใต้ของประเทศจีน)
3. ภูเก็ต หมายถึง เขตการปกครองส่วน
ท้องถิ่น มีสภาพเป็นเกาะและมีฐานะเป็นจังหวัดหนึ่ง
ทางภาคใต้ของประเทศไทย

วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการศึกษาดังนี้

1. ด้านแหล่งข้อมูล ผู้วิจัยศึกษาจากการ
สัมภาษณ์จากเอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากหอสมุด
ของสถาบันการศึกษา และแหล่งข้อมูลต่าง ๆ
2. ด้านเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการ
รวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้กล้องถ่ายภาพ และอุปกรณ์
เครื่องเขียน หรือเครื่องบันทึกอื่น ๆ
3. ผู้วิจัยสำรวจโดยใช้วิธีถ่ายภาพด้านหน้า
อาคารซิโน-ปอร์ตุเกส พร้อมกับลงรหัสลงบนภาพถ่าย
เพื่อแยกแยะถนนที่ตั้ง และศึกษาความหมายลวดลาย
ที่ใช้ในการตกแต่ง
4. รายงานการวิเคราะห์นำเสนอโดยใช้ภาพ
ลายเส้น ส่วนผลสรุปนำเสนอแบบความเรียง แล้วจัดทำ
เป็นรูปเล่ม เฉพาะภาพลวดลายตกแต่งยังจัดเก็บลง
แผ่นซีดี เพื่อใช้ประโยชน์โอกาสต่อไป

สรุปผลการศึกษา

อาคารซิโน-ปอร์ตุเกสในจังหวัดภูเก็ต เป็นผล
จากการแพร่กระจายของอาคารแบบนีบนคาบสมุทรมลายู
จากบริเวณช่องแคบมะละกา สืบเนื่องจากความเจริญ
ทางการค้าเครื่องเทศในมะละกาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่
15-16 อันเป็นแรงโน้มมนำให้พ่อค้าชาติต่าง ๆ เข้ามา
แลกเปลี่ยนสินค้า (สุพัฒน์ ัญญวัญญู, 2539, 84) มี
พ่อค้าชาวอินเดีย ชาวจีน ชาวอาหรับ ชาวโปรตุเกส เกิด
การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกัน จนนำไปสู่การ
ผสมผสานการดำรงวิถีชีวิตอย่างกลมกลืน โดยเฉพาะ
ด้านสถาปัตยกรรม เกิดการผสมผสานรูปแบบศิลปะ
ของชาติต่างๆ

การพัฒนาเป็นศูนย์กลางการค้าของมะละกา
ประกอบกับชัยภูมิที่ตั้งริมฝั่งทะเลด้านช่องแคบมะละกา
ที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงและ
ตะวันตกได้ เป็นเหตุให้ชาติมหาอำนาจตะวันตกต่าง
พยายามครอบครอง นับตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 ที่
โปรตุเกสยึดครองมะละกา และราวกลางคริสต์ศตวรรษ
ที่ 17 ที่ฮันลังดาหรือดัทช์ ครองมะละกาแทนโปรตุเกส
ในระบอบการค้าในมะละกาเริ่มซบเซา เกิดเมืองทำการ
ค้าแห่งใหม่ในที่อื่น ๆ ปีนังได้กลายเป็นศูนย์กลางการค้า
แห่งใหม่แทนมะละกา (Khoo Su Nin, 2001, 5-7)
ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องจากอังกฤษซึ่งมีฐานที่มั่นในอินเดีย
อยู่แล้ว เข้ามายึดเกาะปีนังในราวปลายคริสต์ศตวรรษที่
18 และพัฒนาปีนังให้เป็นเมืองทำการค้า หลังจากนั้น
ก็ได้ยึดครองมะละกาจากฮอลันดา ตลอดจนปลาย
คาบสมุทรมลายูทั้งหมด

ภายใต้การนำของฟรานซิส ไลท์ (Francis Light)
กับต้นอังกฤษผู้บุกเบิกเกาะปีนัง ได้ช่วยให้ปีนังพัฒนา
ขึ้นอย่างรวดเร็ว เปิดเป็นเมืองท่าเสรี พร้อมเชื้อเชิญ
ชาติต่างๆ เข้ามารกรากอยู่บนเกาะปีนัง ร่วมสร้างบ้าน
แปลงเมือง (The Encyclopedia of Malaysia, 1998,
64) จึงเป็นการสร้างเมืองใหม่ที่มีลักษณะพหุวัฒนธรรม
(Cultural pluralism) หลังจากนั้น ปีนังเจริญขึ้นเรื่อยๆ
ด้วยความเป็นศูนย์กลางการค้าใหญ่สุดบนคาบสมุท
รมลายูตลอดคริสต์ศตวรรษที่ 19 จึงเป็นแรงโน้มมนำให้
ชาติต่างๆ ถูกชักชวนเข้ามาอาศัย เช่น ชาวอินเดีย ชาว
พม่า ชาวจีน ชาวชวา โดยเฉพาะชาวจีนซึ่งประสบปัญหา

ความถดถอยทางเศรษฐกิจและการเมืองในประเทศอยู่ แล้ว ชาวจีนเหล่านี้อพยพสู่พื้นที่ต่าง ๆ จำนวนมาก ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ช่วงที่คาบสมุทร มลายูเฟื่องฟูด้านเหมืองแร่ดีบุกและยางพาราใหม่ ๆ ปีนัง ซึ่งเป็นหัวเมืองใหญ่ จึงเป็นที่มุ่งหวังของนักแสวงโชค อย่างยิ่ง ทำให้ประชากรชาวจีนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว วัฒนธรรมจีนในปีนังจึงปรากฏให้เห็นอยู่มาก แต่หลังจากนั้นค่อย ๆ ผ่อนปรนเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นและ วัฒนธรรมข้างเคียงตั้งเช่นวัฒนธรรมตะวันตก วัฒนธรรม อินเดีย กลายเป็นจีนแบบผสม

การผสมผสานวัฒนธรรมหลายเชื้อชาติ จึงมี ขึ้นตั้งแต่สมัยเมืองมะละการุ่งเรืองจนถึงความเจริญมาอยู่ ที่ปีนังเช่นเดียวกับอาคารชิโน-ปอร์ตูกีส ที่เริ่มก่อตัวขึ้น ในมะละกาและสืบทอดเรื่อยมา ทั้งในปีนังและเมืองอื่น ๆ เช่น กูชิง ไทปิง ภูเก็ต อาคารเหล่านี้มีรูปแบบแตกต่างกันตามการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย และอิทธิพลที่ได้รับ โดยเฉพาะการออกแบบตกแต่งแบบตะวันตก หากสังเกตลวดลายหน้าอาคารชิโน-ปอร์ตูกีสในมะละกาช่วง แรก ๆ ส่วนใหญ่จะมีลักษณะโอเนียงตามแบบศิลปะ บาโรกและโรโกโก ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 และต้น คริสต์ศตวรรษที่ 18 ที่ดัทช์เผยแพร่ในระยะแรก ขณะที่ ปีนังมีลักษณะตามแบบศิลปะนีโอ-คลาสสิกในช่วงปลาย คริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 แบบ วิคตอเรียนและแบบอาร์ต นูโวในช่วงครึ่งหลังคริสต์ ศตวรรษที่ 19 และแบบอาร์ต เดโค ในราวต้นคริสต์ ศตวรรษที่ 20 ที่อังกฤษเผยแพร่ในระยะหลัง ส่วน อิทธิพลจีนและอินเดียไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก ลวดลาย จีนมักปรากฏเป็นภาพมงคลประเภทสัตว์ พันธุ์พฤกษา ลวดลายอินเดียพบน้อยมาก ส่วนใหญ่ดัดแปลงใหม่ สังเกตได้จากการตกแต่งกระเบื้องโมเสกติดผนังประเภท ลายอาระเบสก์ (Arabesque) นอกจากนี้ ยังติดบาน ประตูครึ่งบาน ฉลุลวดลายหัวหน้าต่างตามแบบบ้าน มาเลย์พื้นเมือง ด้วยเหตุที่มีการผสมผสานหลายอย่างนี้ จึงนิยมเรียกว่า "แบบผสมผสานบริเวณช่องแคบ (Straits Eclectic Style)" (Khuo Joo Ee, 1998, 134) ซึ่ง หมายถึง การเลือกสรรแบบต่าง ๆ มาใช้อย่างประณีประนอม ในบริเวณช่องแคบ (มะละกา)

อาคารชิโน-ปอร์ตูกีสในจังหวัดภูเก็ต ส่วนใหญ่ รับอิทธิพลจากปีนังมากกว่ามะละกา นอกจากมีชัยภูมิ ใกล้เคียงแล้ว เป็นเพราะภูเก็ตได้รับผลความเจริญรุ่งเรือง ของปีนังที่มีอยู่ก่อน การเปิดตลาดรับซื้อแร่ดีบุกในปีนัง เปิดโอกาสให้เมืองต่าง ๆ ที่มีทรัพยากรแร่ดีบุกอย่าง ภูเก็ตพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว ความสัมพันธ์ทางการค้า และทางวัฒนธรรมจากปีนังจึงพบมากในภูเก็ต ความ สำเร็จทางการค้า ความมานะบากบั่นเพื่อความมั่นคงใน ชีวิต นับเนื่องตลอดคริสต์ศตวรรษที่ 19 นำไปสู่การ สร้างที่อยู่อาศัยอย่างหรูหรา ตามควรแก่ฐานะในช่วง ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 อย่างไรก็ดีตาม การตกแต่งหน้าอาคารชิโน-ปอร์ตูกีส ในจังหวัดภูเก็ต ได้รับอิทธิพลตะวันตกในช่วงสมัย วิคตอเรียน (ราวปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19) มากกว่า สมัยนีโอ-คลาสสิกตอนต้น (ราวปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18) เป็นเพราะอาคารชิโน-ปอร์ตูกีสในภูเก็ตเติบโตอย่าง มากในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 อันตรงกับสมัย วิคตอเรียนในยุโรป ซึ่งมีคตินิยมแบบผสมผสาน กล่าวคือ นำเอาหลาย ๆ แบบอันเป็นศิลปะทรงคุณค่าในอดีตขึ้น มาฟื้นฟูใหม่ มิได้ยึดแบบศิลปะคลาสสิกอย่างเดียว เท่านั้น ด้วยเหตุนี้การผสมผสานจึงเกิดขึ้นแล้วในยุโรป สมัยวิคตอเรียนราวครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 ที่ เรียกว่าคตินิยมผสมผสาน (Eclecticism) นอกจากนี้ยัง อาจได้รับศิลปะอาร์ต นูโว (Art Nouveau) ซึ่งเกิดขึ้น ใหม่ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เข้ามาปะปน ดังจะ เห็นว่าในภูเก็ตยังมีลักษณะการตกแต่งที่รับอิทธิพลจาก ศิลปะบาโรกและโรโกโก ศิลปะยุคกลาง ศิลปะอาร์ต นูโว แนวคิดเช่นนี้มีอิทธิพลอยู่ในปีนังในช่วงหลังคริสต์ ศตวรรษที่ 19 ก่อนเผยแพร่เข้าสู่ภูเก็ต การผสมผสาน ศิลปะตะวันตกหลาย ๆ แบบ จึงเกิดขึ้นแล้วระดับหนึ่ง ในยุโรป ก่อนเผยแพร่สู่คาบสมุทรมลายู แล้วผสมเข้า กันอีกกับแบบจีน อินเดีย มาเลย์พื้นเมือง เมื่อเข้าสู่ ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ก็ผสมเข้ากับศิลปะอาร์ต เดโค (Art Deco) ของยุโรปซึ่งเกิดขึ้นใหม่ในช่วงนี้ คำใหม่ ที่เหมาะสมที่สุดของการเรียกอาคารชิโน-ปอร์ตูกีส ใน จังหวัดภูเก็ตก็คือแบบผสมผสานในภูเก็ต อันเป็นผลพวง จากแบบผสมผสานบริเวณช่องแคบ สำหรับผลการศึกษา ลวดลายจะสรุปโดยแยกออกเป็น 3 ประเด็นดังนี้

1. ลวดลายตกแต่งด้านหน้าอาคารชิโน-ปอร์ตุเกส

1.1 พื้นที่ใช้ในการตกแต่งลวดลาย

อาคารชิโน-ปอร์ตุเกสในจังหวัดภูเก็ต มีอาคารประเภทตึกแถวจำนวนมากกว่าบ้านเดี่ยว ลวดลายหน้าอาคารชิโน-ปอร์ตุเกสส่วนใหญ่จึงปรากฏอยู่ที่ตึกแถวที่มักสร้าง 2 ชั้น จัดชั้นบนเป็นที่อาศัย ชั้นล่างเป็นที่ทำการค้า (shophouse) นอกนั้นมีแบบที่ชั้นบนและชั้นล่างเป็นที่พักอาศัย (Townhouse) แบบกึ่งอาศัย กึ่งร้านค้า ชั้นล่างมักมีรถนอนหรือปรับปรุงใหม่ ทำให้ลวดลายเหลืออยู่ชั้นบน อาคารที่ยังเหลือลวดลายชั้นล่างส่วนใหญ่จึงเป็นอาคารประเภทที่พักอาศัย ส่วนบ้านเดี่ยว (Mansion) หรือบังกะโล (Bungalow) มีจำนวนน้อย แบบนี้ส่วนใหญ่มีลวดลายปรากฏทั้งชั้นบนและชั้นล่าง

ลวดลายปรากฏอยู่บนส่วนประกอบต่าง ๆ ของหน้าอาคาร ชั้นบนลวดลายปรากฏอยู่ที่เสาอิง (Pillar) แบ่งช่วงคาน เสาอิงแบ่งช่วงหน้าต่าง ผนังเหนือหน้าต่าง ช่องแสงหัวหน้าต่าง (Head Window) หินหลักยอดโค้ง (Keystone) ผนังใต้หน้าต่าง ใต้เพดานกันสาดระเบียงชั้น ระเบียงหลังคา (Parapet) และหน้าจั่วหลังคา ชั้นล่างลวดลายปรากฏอยู่ที่เสาล่างด้านหน้า (Column) ช่องแสง (Clerestory) หรือช่องลม (Air Vent) เหนือหน้าต่าง ช่องหัวหน้าต่าง ช่องดินหน้าต่าง บานประตูและเหนือช่องโค้งทางเข้าสู่อาคาร

พื้นที่ที่ใช้ตกแต่งมากที่สุดอยู่บริเวณหัวเสาและเหนือหน้าต่างชั้นบน การจัดสรรพื้นที่ใช้ในการตกแต่งมักคำนึงความสมดุลเท่าเทียมกัน โดยยึดแกนกลางของบ้านเป็นหลัก

1.2 องค์ประกอบศิลป์ของลวดลาย

การตกแต่งลวดลายจะยึดความสมดุลเป็นหลัก หากพิจารณาถึงการจัดสรรพื้นที่ลวดลายทั้งหมดที่ปรากฏเฉพาะหน้าอาคาร จะแยกออกได้ตามแกนกึ่งกลางบ้าน มีลวดลายด้านซ้ายและขวาพอๆ กัน หากพื้นที่ด้านซ้ายถูกตกแต่ง ด้านขวาก็จะถูกตกแต่งด้วย และรักษาระดับความเสมอภาคตามแนวอนไม่มีที่ยกเยื้องมากนัก หากพิจารณาถึงตัวลวดลายก็จะพบว่ายึดหลักสมดุลเช่นกัน ลวดลายพันธุ์พฤกษาส่วนใหญ่มีปีกซ้าย

และปีกขวาคลายคลึงกัน ลวดลายหัวเสาที่แยกออกเป็นขดม้วน 2 ข้าง หรือใบพืชผักที่แผ่ออก รวมทั้งเส้นสายกิ่งก้านที่เลื้อยออกมาก็มักแยกออกจากแกนกลาง

ลวดลายเหล่านี้มักออกแบบอย่างซ้ำกัน หน้าอาคารหลังหนึ่งๆ จะมีลักษณะลวดลายใกล้เคียงกัน โดยจัดจังหวะช่องไฟให้พอๆ กัน มีลีลาอันสิ้นไหลจากการไหลเลื้อยและเกี่ยววัดของกิ่งก้านหรือเถาใบ ด้วยเหตุนี้ความอ่อนช้อยพลิ้วไหวจึงปรากฏอยู่มาก สุนทรียภาพของลวดลายหน้าอาคารชิโน-ปอร์ตุเกสในภูเก็ตส่วนใหญ่จึงเกิดขึ้นจากการผสมองค์ประกอบ ทั้งด้านความสมดุลตามแกนสมมาตร การจัดลีลาจังหวะอันสิ้นไหลสอดประสานระหว่างลวดลายด้วยกัน ความกลมกลืน และความมีเอกภาพของรูปแบบลวดลายตกแต่งทั้งหมด

1.3 รูปแบบของลวดลาย

รูปแบบของลวดลายย่อมแตกต่างกันตามชนิดของส่วนประกอบต่างๆ หน้าอาคารหรือลักษณะพื้นที่ที่เหลืออยู่ ดังนั้น การสรุปแบบของลวดลายจึงแยกออกตามส่วนประกอบต่างๆ ของอาคารได้ดังนี้

1.3.1 ลวดลายชั้นบน

1) เสาอิงแบ่งช่วงคาน

เสาอิงไม่ว่าแบบแบ่งคั่นช่วงคานหรือคั่นช่วงหน้าต่างจะประกอบด้วย 3 ส่วนเสมอ คือหัวเสา (Capital) ตัวเสา (Shaft) และตีนเสา (Base) หัวเสาเป็นส่วนที่พบลวดลายตกแต่งมากที่สุด โดยทั่วไปอาคารหลังหนึ่งๆ จะมีลวดลายหัวเสาทั้งสองแบบเหมือนกัน ลวดลายตกแต่งหัวเสาที่พบมากที่สุดในภูเก็ตเป็นหัวเสาชนิดปูนปั้นมีก้านขดม้วนฉีกออก 2 ข้าง ผสมใบพืชและดอกไม้ รองลงมาเป็นหัวเสาดกแต่งลายสัตว์หรือมังกรจีน ลวดลายที่อยู่ตามตัวเสามีจำนวนน้อย แต่มีเสาอิงจำนวนหนึ่งที่ตกแต่งลวดลายเต็มเสาประเภทลายพันธุ์พฤกษา

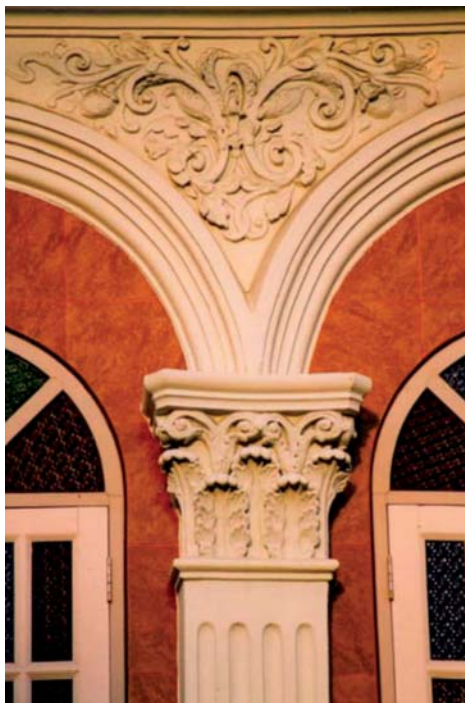
2) เสาอิงแบ่งช่วงหน้าต่าง

เสาอิงแบ่งช่วงหน้าต่างโดยทั่วไปตกแต่งหัวเสาชนิดปูนปั้น มีก้านขดม้วนฉีกออก 2 ข้าง ผสมใบพืชและดอกไม้ รองลงมาเป็นหัวเสาดกแต่งลายสัตว์หรือมังกรจีน คล้ายกับเสาอิงข้างต้นเพื่อความกลมกลืน เนื่องจากอยู่ในแนวเสมอกัน ลวดลายที่อยู่ตามตัวเสามีน้อย แต่หากเสาอิงแบ่งช่วงคาน (ตามข้อ 1)

ภาพ 1 ตัวอย่างลวดลายตกแต่ง

ผนังเหนือหน้าต่างตกแต่งเป็นลายพันธุ์พฤกษา ชูกิ่งก้านฉวัดเฉวียนอย่างอ่อนไหว
(บ้านเลขที่ 44 ถนนกลาง)

หัวเสาอิงตกแต่งเป็นใบพฤกษา ผสมก้านขด
(บ้านเลขที่ 142 ถนนเยาวราช)

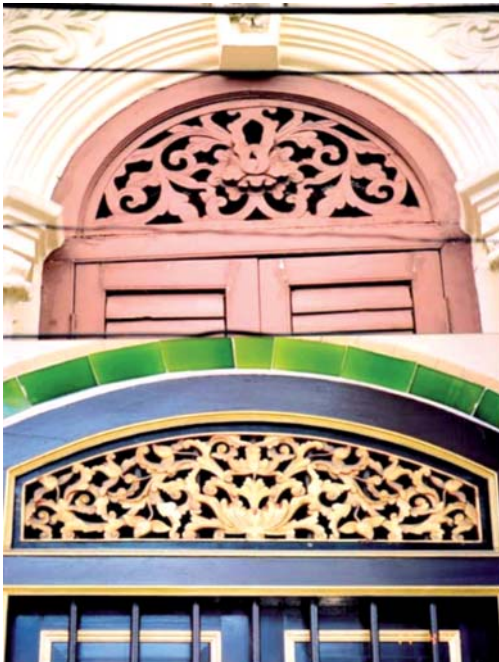

หัวเสาอิงตกแต่งเป็นรูปสิงห์ 2 ตัว
(บ้านเลขที่ 107 ถนนกลาง)

(ภาพสี่ดูจากวารสารฉบับอิเล็กทรอนิกส์)

ในกรอบสามเหลี่ยมหน้าจั่ว เค้าแขน หัวเสา ตกแต่งลายพันธุ์พฤกษา และลายประดิษฐ์ที่กลมกลืนกับผนัง
(บ้านเลขที่ 30 ถนนदीบุก)

หัวหน้าต่างฉลุไม้เป็นลายพฤกษาก้านขด
เน้นความสมดุลเป็นหลัก
(ภาพบน บ้านเลขที่ 20 ถนนกระบี่)
(ภาพล่าง บ้านเลขที่ 85 ถนนदीบุก)

ลวดลายเสาอิงตกแต่งเป็นนก 2 ตัว เกาะกิ่งไม้
(บ้านเลขที่ 77 ถนนदीบุก)

การออกแบบหน้าอาคารชิโน-ปอร์ตูกีส และการตกแต่งลวดลายจัดวางในลักษณะสมดุล (บ้านเลขที่ 76 ถนนกระบี่)

ช่องแสงเหนือหน้าต่างฉลุไม้ลายพันธุ์พฤกษามีแกนดอกไม้อยู่กึ่งกลาง สัมพันธ์กันทั้งสองช่อง (บ้านเลขที่ 20 ถนนกระบี่)

บานประตูไม้แกะสลักเป็นลายพันธุ์พฤกษาผสมสิ่งมงคลจีน (บ้านเลขที่ 85 ถนนตีบูก)

บานประตูตกแต่งรูปวงรี วงกลม 3 วงซ้อนทับกันคืออีแป๊ะ ล่างสุดคือพันธุ์ไม้ ซึ่งอาจเป็นต้นสุนเทียน (บ้านเลขที่ 37 ถนนกระบี่)

(ภาพสีดูจากวารสารฉบับอิเล็กทรอนิกส์)

ตกแต่งลวดลายเต็มเสา ประเภทลายพันธุ์พฤกษา เสา
นี้ก็ตกแต่งเช่นกัน

3) พื้นที่บริเวณเหนือหน้าต่าง

พื้นที่เหนือหน้าต่างชั้นบนเป็นบริเวณ

ที่พบลวดลายมากที่สุดของอาคารชิโน-ปอร์ตุเกสใน
จังหวัดภูเก็ต ลวดลายมักจัดให้รักรูปเข้ากับช่องว่างที่
เหลืออยู่ กรอบหัวหน้าต่างส่วนใหญ่เป็นรูปโค้ง ช่องว่าง
ที่เหลืออยู่ระหว่างหัวหน้าต่างจึงมีพื้นที่สามเหลี่ยมสอบ
แคบลงล่าง แบบของลวดลายจึงมักจัดให้เข้ากับ
สามเหลี่ยมนี้ด้วย ลวดลายที่พบบนบริเวณเหนือ
หน้าต่างเป็นลายปูนปั้นพันธุ์พฤกษาถึงประดิษฐ์ โดยเน้น
กิ่งก้านคดโค้งและม้วนชนิดก้านขด เครือเถาหรือเถาไม้
เลื้อยผสมใบไม้ ดอกไม้ หรือพืชผล ลายเหล่านี้อาจได้
รับอิทธิพลจากตะวันตกของยุโรป ลายอาระเบสก์ของ
อินเดีย ผสมกับความนิยมพืชพันธุ์ธรรมชาติของจีน รอง
ลงมาเป็นลายสัตว์หรือลายมงคลจีน

4) พื้นที่บริเวณใต้หน้าต่าง

ใต้หน้าต่างชั้นบนลวดลายที่พบมาก

ที่สุดเป็นปูนปั้น ชนิดลายพันธุ์พฤกษาถึงประดิษฐ์ ชนิด
ไม้เลื้อยที่จัดองค์ประกอบให้เข้ากับผนังใต้หน้าต่างซึ่ง
รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าในแนวนอน รองลงมาเป็นลวดลาย
ช่อระย้า ลายเรขาคณิต ลายสัตว์ ลายมงคลจีน

5) ช่องแสงหัวหน้าต่าง

ช่องแสงหัวหน้าต่างชั้นบนส่วนใหญ่

เป็นเครื่องมือที่ตีคว่ำไม่เป็นแบบต่างๆ ที่พบมากที่สุด
เป็นลายรัศมี รองลงมาเป็นลายเรขาคณิต และลายฉลุ
ไม้พันธุ์พฤกษา โดยมีดอกอยู่แกนกลาง รอบๆ เป็น
เถาไม้เลื้อยอย่างอ่อนช้อย

6) หินหลักยอดโค้ง

หินหลักยอดโค้งแม้เป็นส่วนเล็กๆ แต่

นิยมใช้ตกแต่ง เนื่องจากอยู่บนยอดโค้งหน้าต่างชั้นบน
จึงมองเห็นได้ง่าย ลวดลายส่วนนี้ที่พบมากที่สุดคือ ลาย
ปูนปั้นพันธุ์พฤกษานิดดอกไม้ ใบไม้ รองลงมาเป็น
ลายม้วนหรือลูกกลิ้ง

7) เพดานกันสาด

ลวดลายตกแต่งกันสาดมักอยู่ด้านล่าง

เนื่องจากแหงนหน้ามองเห็นได้ง่าย รูปแบบลวดลายที่
พบมากที่สุด เป็นลายขนมเปียกปูนผสมดอกไม้ รอง

ลงมาผสมเครื่องหมายมงคลจีน โดยใช้วิธีพอกปูนเดิน
เส้นบางๆ หรือทาสี

8) ระเบียงชั้น

ระเบียงชั้น คือ ราวกันเพื่อป้องกัน

อุบัติเหตุหน้าอาคารชั้นบน นำมาใช้เพื่อตกแต่งควบคู่
กับการใช้สอย การตกแต่งแยกได้ 2 ลักษณะ คือ การ
ตกแต่งที่เกิดจากการใส่ลวดลายบนลูกกรง กับการ
ตกแต่งที่เกิดจากการจัดลูกกรงยกเยื้อง เป็นแนวตั้งบ้าง
แนวนอนบ้าง การประสานในทิศทางต่างๆ ของลูกกรง
กับช่องไฟ ก่อให้เกิดลวดลายได้เช่นกัน อาคารชิโน-
ปอร์ตุเกสที่มีระเบียงชั้นบนพบจำนวนน้อย และมีลวดลาย
ตกแต่งลูกกรงระเบียงทั้งสองลักษณะพอๆ กัน

9) ระเบียงหลังคา

ระเบียงหลังคาเป็นส่วนที่กั้นตอนบน

สุดของอาคาร ทำหน้าที่ปิดชายคาเพื่อความสวยงาม
หรือป้องกันอุบัติเหตุในกรณีที่อาคารนั้นมีดาดฟ้า อาคาร
ชิโน-ปอร์ตุเกสในภูเก็ตที่มีระเบียงหลังคาพบเพียงจำนวน
น้อย ลวดลายลูกกรงระเบียงหลังคามักสัมพันธ์กับลูกกรง
ระเบียงชั้น ส่วนมากเป็นลายลูกกรงตั้งทรงคนโท และ
ลายลูกกรงเรขาคณิต

10) หน้าจั่วหลังคา

ลวดลายหน้าจั่วหลังคาปรากฏอยู่ที่

บ้านเดี่ยว หรือบังกะโลมากกว่าตึกแถว ด้วยลักษณะ
บ้านเดี่ยวที่นิยมออกแบบทรงพัลลาเดียน (Palladian
Style) โดยมีสามเหลี่ยมหน้าจั่วเด่นอยู่แกนกลาง จึง
มักตกแต่งลวดลายบนหน้าจั่ว เพื่อความสง่าของบ้าน
รูปแบบลวดลายหน้าจั่วของอาคารชิโน-ปอร์ตุเกสใน
จังหวัดภูเก็ต ส่วนมากเป็นลายปูนปั้นพันธุ์พฤกษา ชนิด
เถาไม้เลื้อย แทรกใบไม้ ดอกไม้ หรือผลไม้ รองลงมา
เป็นลายช่อระย้า ผูกโบและริบบิ้น ทั้งสองแบบมักมี
กรอบโค้งเป็นวงกลมอยู่กึ่งกลางสามเหลี่ยมหน้าจั่ว

1.3.2 ลวดลายชั้นล่าง (ชั้นระดับพื้น

ดิน)

11) เสาล่างด้านหน้า

เสาล่างด้านหน้าถือเป็นเสาหลักของ

อาคารที่รองรับน้ำหนักชั้นบน ประกอบด้วยหัวเสา
ลำตัวเสาและตีนเสา การตกแต่งเสานี้ไม่แตกต่างมาก
นักที่พบมากที่สุดคือ การตกแต่งคว่ำลวดบัวที่หัวเสาและตีนเสา

โดยเน้นลวดบัวที่ตื่นเสามากกว่า คล้ายบัวคว่ำบัวหงาย จึงทำให้ตื่นเสาใหญ่ดูหนักแน่น ลวดลายตกแต่งส่วนใหญ่เกิดจากการเดินเส้นตรงตามแนวเสาอย่างง่าย ๆ รองลงมาคือ การเพิ่มลวดลายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน และเซาะร่องเส้น (Fillet) โดยรักษาสัดส่วนจากกึ่งกลางเสาลวดลายตกแต่งหัวเสานี้ทำคล้ายกับเสาอิงชั้นบนเป็นลายปูนปั้นขดม้วนผสมพันธุ์พฤกษา

12) ช่องแสงเหนือหน้าต่าง

เหนือหน้าต่างชั้นล่างของอาคารซิโน-ปอร์ตูกีสในจังหวัดภูเก็ต โดยปกติจะมีช่องเจาะผนังอีกช่องหนึ่ง สำหรับเปิดแสงและรับลมโดยเจาะเป็นรูปร่างต่าง ๆ แต่ส่วนใหญ่เจาะให้โค้งเว้าคล้ายปีกค้างคาวและฉลุไม้เป็นลายพฤกษาก้านเลื้อยหรือใบชดอยู่ในกรอบ โดยมีกรอบกลมหรือเหลี่ยมอยู่แกนกลางและเถาไม้เลื้อยออกจากแกนกลาง นอกจากนี้ยังมีช่องแสงประเภทคิ้วไม้เป็นทรงเรขาคณิตอย่างง่าย ๆ

13) ช่องแสงหัวหน้าต่าง

ช่องแสงส่วนนี้ตั้งติดหน้าต่างตอนบน ถือเป็นส่วนหนึ่งของหน้าต่าง ส่วนใหญ่ออกแบบให้กรอบเป็นเส้นโค้ง ภายในบรรจุลวดลาย ลวดลายตกแต่งส่วนใหญ่เป็นลายฉลุไม้พันธุ์พฤกษากิ่งประติษฐ์ โดยมีแกนดอกไม้อยู่กึ่งกลาง รอบ ๆ กระจายเป็นลายเถาผสมใบชดเลื้อยเข้าเลื้อยออกอย่างสลับไหล รองลงมาเป็นลายลูกกรงเรขาคณิต

14) ช่องแสงตีนหน้าต่าง

ช่องแสงส่วนนี้ตั้งติดหน้าต่างตอนล่าง ทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ลวดลายเป็นพันธุ์พฤกษา เถาไม้เลื้อย โดยมีกลีบดอกไม้อยู่แกนกลาง

15) บานประตู

ประตูตั้งอยู่กึ่งกลางตามแกน บานประตูเป็นส่วนใหญ่ที่ขีดตกแต่งมากที่สุด ลวดลายตกแต่งใช้วิธีแกะสลักไม้ต้น ๆ และวิธีฉลุไม้เป็นรู ลวดลายมีทั้งด้านนอกด้านใน หากประตูปิดจะเห็นลายด้านนอก หากประตูเปิดและผลักออกจะเห็นลายด้านใน บานประตูส่วนมากแบ่งออกได้ 4 ส่วน แต่ละส่วนตีกรอบลูกพักบรรจุลาย ส่วนที่ 2 (จากบน) และส่วนที่ 4 มีขนาดใหญ่กว่าส่วนที่ 1 และส่วนที่ 3 ความแตกต่างโดยทั่วไปอยู่ที่ส่วนที่ 2 จนอาจแยกบานประตูออกเป็น 2

แบบใหญ่ ๆ คือ แบบที่เรียงลูกกรงไม้แคบ ๆ และแบบที่ติดกรอบวงรีคล้ายคันท้อง ซึ่งอาจเป็นกระจกหรือกระจาดแบบที่พบมากคือแบบที่ตีไม้เป็นลูกกรง รองลงมาเป็นแบบวงรี ทั้งสองแบบตกแต่งลวดลายอย่างประณีตส่วนมากเป็นลายพันธุ์พฤกษา และสิ่งของมงคลจีน โดยเฉพาะแบบตีไม้เป็นลูกกรงค่อนข้างพิถีพิถันเป็นพิเศษ ลวดลายตกแต่งแบบนี้ส่วนที่ 1 ส่วนใหญ่ตกแต่งลายดอกไม้กับนกสองตัว สำหรับส่วนที่ 2 ข้างลูกกรงยังแบ่งออกได้อีก 1-3 ช่อง ส่วนนี้มักตกแต่งเป็นลายแจกันดอกไม้และสิ่งของมงคลจีน ส่วนที่ 3 ตกแต่งลายดอกไม้กับนกสองตัวคล้ายส่วนที่ 1 ส่วนที่ 1 และ 3 มีลวดลายที่ดูเป็นธรรมชาติมากกว่าประติษฐ์ ส่วนที่ 4 ซึ่งมีเนื้อที่ตกแต่งกว้างที่สุดส่วนมากเป็นลายกิ่งก้านดอกไม้ในแจกันและสิ่งของมงคลจีน

16) พื้นที่เหนือช่องโค้งทางเข้า

บริเวณเหนือช่องโค้งทางเข้าสู่อาคารด้านหน้าเป็นจุดหนึ่งที่มีการตกแต่งลวดลายบริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นลายพันธุ์พฤกษา ประเภทเถาไม้เลื้อยลายนกกับดอกไม้ ลายก้านยาว ๆ แต่หากอาคารตึกแถวที่ตกแต่งส่วนนี้มีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่เป็นประเภทบ้านเดี่ยวที่มีมุขยื่นออกด้านหน้า

2. สัญลักษณ์หรือความหมายที่แฝงอยู่ในลวดลายตกแต่ง

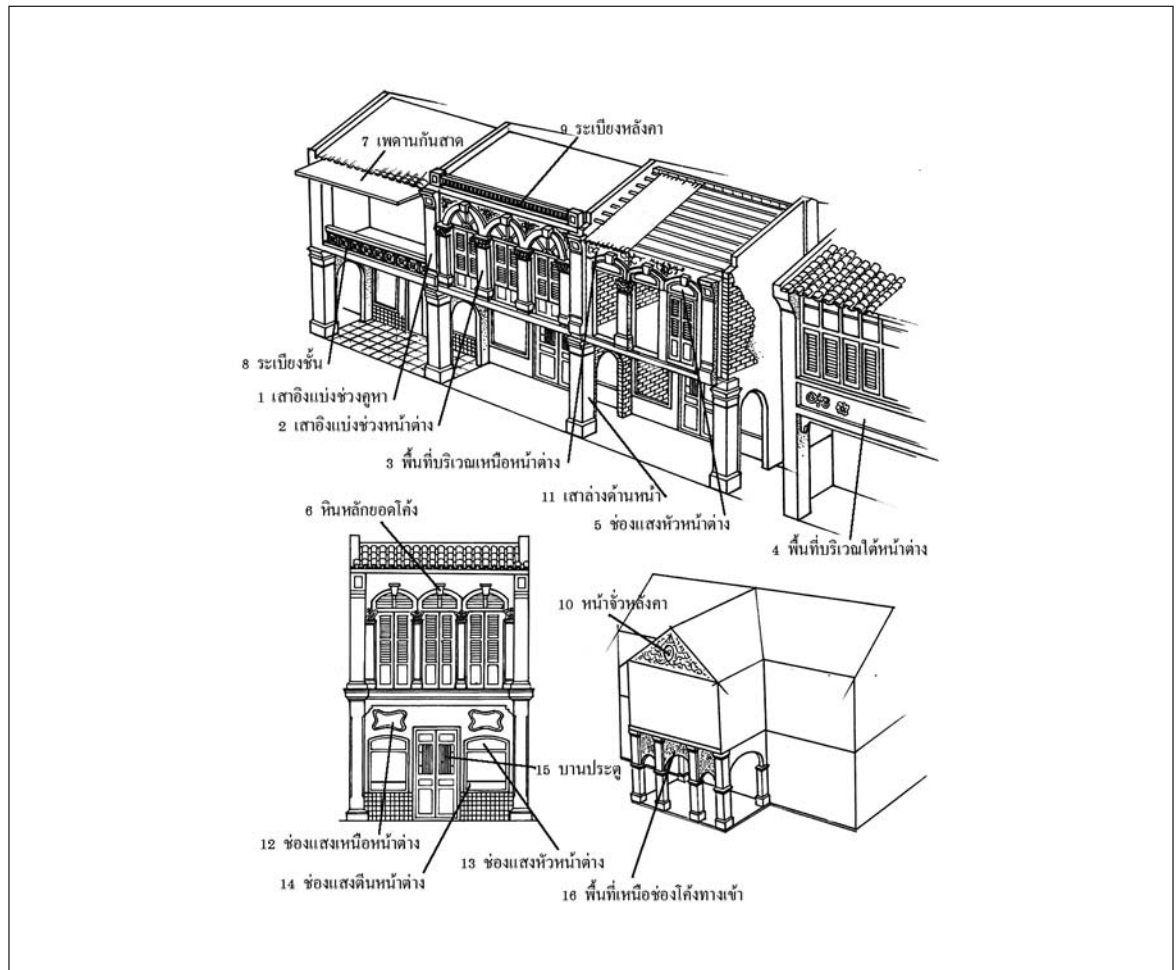
การตกแต่งลวดลายหน้าอาคารซิโน-ปอร์ตูกีสทั้งหมดทำขึ้นเพื่อความสง่างามของบ้านเรือนมีลวดลายบางชนิดนอกจากทำขึ้นเพื่อเติมแต่งความสวยงามแล้ว ยังสอดแทรกความหมายในตัวด้วย ซึ่งจะพบมากกับลวดลายที่ได้รับอิทธิพลจีน ลวดลายเหล่านี้มีนัยทางมงคลจึงเป็นลวดลายที่มีคุณค่าทั้งความงามและความมงคล ลวดลายส่วนใหญ่เป็นพันธุ์พฤกษากิ่งประติษฐ์ การพลิกแพลงให้สอดประสานกับสิ่งมงคลจึงไม่ใช่เรื่องยาก การตกแต่งลวดลายอย่างมีความหมายก็เพื่อความผาสุกในครอบครัว ทำให้ผู้อาศัยได้รับพรอยู่เสมอ โดยเฉพาะชาวไทยเชื้อสายจีนซึ่งนิยมชมชอบสิ่งมงคลแก่ชีวิตตามที่ได้รับการสืบทอดจากแผ่นดินเกิด ลวดลายเหล่านี้มักตกแต่งไว้ที่สูง และมีองค์ประกอบครบถ้วนสมบูรณ์ ลวดลายที่แฝงด้วยความหมายและพบมากในงานตกแต่งอาคารซิโน-ปอร์ตูกีสในจังหวัดภูเก็ต

เรียงลำดับได้ดังนี้

2.1 ลายประเภทพันธุ์พฤกษา ได้แก่ ดอกโบตั๋นซึ่งส่วนใหญ่พบอยู่บริเวณหน้าจั่ว เสาอิงชั้นบน บริเวณช่องแสงหัวหน้าต่าง บริเวณบานประตู ลวดลายโบตั๋นมีความหมายถึง ความมั่งคั่งรุ่งเรือง ความสง่า ลวดลายดอกเหมยส่วนใหญ่พบอยู่บริเวณเสาอิงชั้นบน ลวดลายบานประตู ดอกเหมยมีความหมายถึง ความมีโชค ความยืนยาว ดอกเบญจมาศส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณ เสาอิงชั้นบน ช่องแสงเหนือหน้าต่างและบานประตู เบญจมาศมีความหมายถึงความยืนยาว (Vivien Sung, 2002, 145) ดอกบัวส่วนใหญ่พบอยู่บริเวณเหนือหน้าต่าง มีความหมายถึงความสันติ ผลท้อส่วนใหญ่ปรากฏที่

เสาอิงชั้นบน เสาล่างด้านหน้า ช่องแสงเหนือหน้าต่าง มีความหมายถึงความยั่งยืน ความมีอายุยืนยาว อกุ่นส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ที่ผนังใต้หน้าต่างชั้นบน และหน้าจั่ว มีความหมายคือ ความอองงาม และความเจริญรุ่งเรือง ลิ้นเขียนส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ที่บานประตู มีความหมายถึงความมีโชค ล้อมมือส่วนใหญ่ปรากฏที่บานประตู มีความหมายถึงความมั่งคั่ง และความยืนยาว ล้อมมือ ลับประต ผักทองหรือน้ำเต้าในภษานะ ลวดลายนี้พบอยู่ตามบานประตูเป็นส่วนใหญ่ เป็นการสื่อถึงฮก ลก ชิว กล่าวคือล้อมมือหมายถึงชิว ซึ่งหมายถึงความมีอายุยืนยาว ลับประตหมายถึงลกหรือความมั่งคั่งมากมาย น้ำเต้าหรือผักทองหมายถึงฮก หรือความโชคดีมีสุข

ภาพ 2 ส่วนประกอบต่าง ๆ ของด้านหน้าอาคาร

(ภาพสีติดจากวารสารฉบับอิเล็กทรอนิกส์)

2.2 ลายประเภทสัตว์ ได้แก่ ค้างคาว ซึ่งส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ที่เสาอิงชั้นบน เสาหลักด้านหน้า หน้าจั่วหลังคา บานประตู ค้างคาวมีความหมายถึงโชคดี ความยั่งยืนยาว ลิงหมีส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ที่บริเวณผนัง เหนือหน้าต่างชั้นบน เสาอิงชั้นบน ลิงหมีมีความหมายถึง การคุ้มครองชีวิต การป้องกันสิ่งชั่วร้าย นกสองตัวกับ ดอกไม้ซึ่งส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ตามบานประตู เสาอิง ชั้นบน ลายดอกไม้พีชพันธุ์ส่วนใหญ่จะมีนก 2 ตัว ประกอบ นก 2 ตัว ย่อมหมายถึงตัวผู้ตัวเมีย ภาพนก 2 ตัวกับดอกไม้มีความหมายถึงความร่ำรวย ความสดชื่น หรือความสุขของชีวิตคู่

2.3 ลายประเภทสิ่งของ ได้แก่ เหยี่ยว โบราณ กิมจีหรืออีแป๊ะ ส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ที่บานประตู มีความหมายถึง ความมั่งคั่งร่ำรวย มีเงินมีทองมากมาย แจกกันส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ที่เสาอิง บานประตู เป็น แจกกันปักดอกไม้มากกว่าแจกกันเดี่ยวๆ แจกกันมีความ หมายถึงความสงบ ความโชคดี เมื่อปักดอกไม้มงคล จึงมีความหมายเพิ่มขึ้น ตามชนิดของดอกไม้ นั้น

2.4 ลายประเภทเรขาคณิต ได้แก่ สี่เหลี่ยม ขนมหเปียกปูนส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ตามเพดานกันสาด เสาอิง เสาล่างด้านหน้า เป็นลายที่รับแนวทางจาก ลักษณะสิ่งมงคลโบราณที่มีรูปร่างสี่เหลี่ยมขนมหเปียกปูน มีความหมายถึงชัยชนะ (Eberhard, 1986, 298)

2.5 ลายประเภทสัญลักษณ์ประดิษฐ์ ได้แก่ สัญลักษณ์ข้าว ซึ่งสื่อความหมายถึงความยั่งยืนยาว

โดยภาพรวมแล้วลวดลายต่าง ๆ มักสื่อความ หมายถึงความโชคดีมีสุข ความมั่งคั่งมากมาย และความยั่งยืนยาว โดยใช้ภาพเป็นสื่อแทนความหมาย เช่น ฮกซึ่งหมายถึงโชค อาจแทนด้วย ค้างคาว ผลส้ม โปแต่น กุหลาบ ลกซึ่งหมายถึงมากมาย แทนด้วยพีชพันธุ์ที่มีผล เมล็ด หรือจุดจำนวนมาก เช่น กล้วย ทับทิม องุ่น สับปะรด ส่วนข้าวมักแทนด้วยนกกระเรียน ท้อ สุน ล้มมือ การใช้แทนภาพเป็นฮก ลก ข้าว ทำให้ตกแต่ง ลวดลายได้หลากหลาย

3. วิธีการทำลวดลาย

ลวดลายตกแต่งในภูเก็ตส่วนใหญ่ใช้วิธีการปั้น ปูนและการแกะสลักไม้ ลวดลายปั้นปูนส่วนใหญ่อยู่ตาม ผนังเหนือค้ำหน้าต่างชั้นบน ใต้หน้าต่างชั้นบน ตาม

เสาอิง เสาล่างด้านหน้า ลวดลายแกะสลักปรากฏอยู่ ตามช่องแสงเหนือหน้าต่างชั้นล่าง หั้วหน้าต่าง และ บานประตู ลายปูนปั้นในระยะแรก ๆ จะเป็นสด ระยะ หลังจะใช้แม่พิมพ์อัดเป็นลาย ปูนเหล่านี้เป็นปูนขาว หมักที่ผสมน้ำตาลแดง ผสมทรายละเอียด แม่พิมพ์ทำ จากไม้แกะสลักเป็นร่องลึก ใช้สังกะสีรองในร่องแล้วกด ลงบนปูน จากนั้นตกแต่งรายละเอียด

ส่วนงานแกะสลักมักใช้ไม้ที่มีเนื้ออ่อน เช่น ไม้บริเวน ไม้จำปา แต่หากเป็นวงกบ โครงกรอบประตู จะใช้ไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้หลุมพอง ไม้ตะเคียน (วรพจน์ อัครอารีย์, 2547, สัมภาษณ์)

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะการทำวิจัยต่อไป

1.1 ควรขยายการศึกษาลวดลายตกแต่ง หน้าอาคารชิโน-พอร์ตูกีสให้ครอบคลุมทั่วภูมิภาคภาคใต้ ก่อนที่จะชำรุดหรือเสียหาย เพราะนอกจากภูเก็ตแล้วยังมีที่พังงา ตะกั่วป่า สตูล หาดใหญ่ สงขลา เป็นต้น

1.2 ควรมีการศึกษาลวดลายตกแต่งภายใน และเครื่องใช้ไม้สอยในอาคารด้วย เนื่องจากสิ่งเหล่านี้ อยู่ใกล้ชิดกับผู้อาศัยมากที่สุด การศึกษาจะทำให้ทราบ ถึงการสืบสานรสนิยมทางศิลปะของชาวจีน ตลอดจนจนถึง ความเชื่อเกี่ยวกับหลักภูมิพยากรณ์ (ฮวงจุ้ย)

1.3 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบในเชิงลึก เกี่ยวกับลวดลายตกแต่งหน้าอาคารในภูเก็ตกับป็นัง เนื่องจากอาคารในป็นังเป็นต้นแบบเพื่อให้ทราบถึงความ เหมือน ความแตกต่างในรสนิยมทางศิลปะ ความ แข็งแกร่งทางวัฒนธรรมจีน ระหว่างชาวจีนในมาเลเซีย กับชาวจีนในประเทศไทย ซึ่งอาจถูกกลืนโดยท้องถิ่นนั้น

2. ข้อเสนอแนะทั่วไป

2.1 หน่วยงานท้องถิ่นหรือสถาบันการศึกษาควรส่งเสริมอบรมและฝึกฝนงานปูนปั้นและแกะสลักไม้ตามแบบโบราณ ให้กับคนรุ่นใหม่ๆ เพื่อรักษา แบบแผนการตกแต่งลวดลายไม่ให้สูญหายไป โดยสอดแทรกค่านิยมความรักท้องถิ่น ความงามทางศิลปะ นอกเหนือจากความรู้ทางช่างปูนหรือช่างแกะ ช่างซ่อมแซม ลวดลายตกแต่งที่ดีควรมีทั้งฝีมือและจิตวิญญาณทางศิลปะ นอกจากนี้ ควรอบรมให้ความรู้แก่เจ้าของอาคารใน

ภาพ 3 ตัวอย่างลวดลายที่มีความหมายมงคล

ลวดลายบานประตู "เหรียญ กิมจี้ หรืออีแป๊ะ" สื่อความหมายถึงความมั่งคั่ง ร่ำรวย

ลวดลายหัวเสา "ค้ำคาว" สื่อความหมายถึง โชค และความยืนยาว

ลวดลายบานประตู "ทับทิม" สื่อความหมายถึงความมากมาย มีลูกหลานมาก ๆ

ลวดลายบานประตู "นก 2 ตัวกับส้มมือ" สื่อความหมายถึง ความยั่งยืนยาวของชีวิต

ลวดลายตกแต่งยอดจั่ว "ลายกัก หรือ ลายสานไม้ไผ่" สื่อความหมายถึงความยืนยาว

ลวดลายตกแต่งผนังเหนือหน้าต่างชั้นบน "สิงห์" สื่อความหมายถึงการป้องกันสิ่งชั่วร้าย

ส้มมือ หมายถึง ความยืนยาว (ข้าว)

สับปะรด หมายถึง ความมั่งคั่งมากมาย (ลก)

ฟักทอง หมายถึง ความโชคดี (ฮก)

ดอกโบตั๋น หมายถึงความเจริญรุ่งเรือง

แจกัน หมายถึง ความสงบ

ผีเสื้อ หมายถึง อายุยืนยาว

ด้านการดูแลรักษา วิธีการซ่อมแซมลวดลายที่ถูกต้อง
 2.2 เทศบาลหรือหน่วยงานท้องถิ่น ที่
 รับผิดชอบงานด้านอนุรักษ์ ควรจัดทำต้นแบบลวดลาย
 ตกแต่งไว้หลายๆ แบบ เพื่อให้อำนวยความสะดวก
 นำไปปรับใช้กับอาคารที่จะซ่อมแซมหรือสร้างใหม่ หาก
 ขาดมาตรฐานก็อาจทำให้ออกแบบลวดลายอย่างพิสดาร
 เสียแบบแผนประเพณีที่รักษามายาวนาน

2.3 ปัจจุบันลวดลายตกแต่งของอาคาร
 บางหลังถูกปิดบังด้วยป้ายโฆษณา สูญเสียความงามของ
 หน้าอาคารที่ควรจะทอดสายตาต่อผู้ผ่านไปมา จึงควร
 ขอความร่วมมือไม่ให้ปิดบังลวดลายอันมีค่าเหล่านี้
 นอกจากนี้เสาและสายไฟที่พาดผ่านก็ได้สร้างปัญหา
 เช่นเดียวกัน ควรหามาตรการป้องกัน เพื่อภูมิทัศน์
 ความเป็นเมืองเก่า และเมืองท่องเที่ยวของภูเก็ต

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542).
พัฒนาทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญา
ภูเก็ต. กรุงเทพฯ: CURSUA.
 ประสิทธิ์ ชินการณ. 2547. สัมภาษณ์. 14 กุมภาพันธ์.
 ยงธินศรี พิมลเสถียร. (2544). **แนวทางการอนุรักษ์อาคาร**
ในบริเวณย่านการค้าเมืองเก่าภูเก็ต. กรุงเทพฯ:
 คณะสถาปัตยกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
 เจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
 วิจิตร เจริญภักดร. (2526). **ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม.**
 กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 วรพจน์ อัครอารีย์. 2547. สัมภาษณ์. 30 พฤษภาคม.
 สุธีวงศ์ พงศ์ไพบุลย์ และคณะ. (2544). **จินตทัศน์ วิถีและ**
พลัง. กรุงเทพฯ: กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
 สุพัฒน์ ธีญญวิบูลย์, (2542). **เมืองท่ามะละกาในคริสต์-**
ศตวรรษที่ 15. สารนิพนธ์ สาขาเอเชียตะวันออกเฉียง
 เอเชียใต้ ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 ศิลปากร.

- Eberhard, Wolfram. (1986). **A Dictionary of Chinese Symbols.** London: Routledge & Kegan Paul.
 Khoo Joo Ee, (1998). **The Straits: Chinese : A Cultural History.** Kuala Lumpur: The Tepin Press.
 Khoo Su Nin, (2001). **Streets of Georgetown Penang.** (3th ed). Penang: Janus Print & Resources.
The Encyclopedia of Malaysia: Volume 5. (1998). Kuala Lumpur: Archipelago Press.
 Vivien Sung. (2002). **Five-Fold Happiness.** Sanfrancisco: Chronicle Book.